

of Critical Thinking. Resource Publication, 1988. Series 1. № 1. 12 p.

9. Paul R. Critical Thinking: What every Person Needs to Survive in a Rapidly Changing World / R. Paul – [edited by A. J. F. Binker]. Center for Critical Thinking and Moral Critique Sonoma State University, 1990. 575 p.

УДК 373.5.091.2:331.548]:37.091.12.011.3-051

## АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ СХИЛЬНОСТІ ДО ФАХУ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» У СТАРШОКЛАСНИКІВ

**Котломанітова Галина**, кандидат педагогічних наук, доцент,  
Полтавський національний педагогічний Університет імені В.Г.Короленка  
**Кузьменко В'ячеслав**, студент,  
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

*У статті розглянуті особливості схильності до фаху «Соціальна робота» у старшокласників, зокрема, здійснений теоретичний аналіз поняття схильності до діяльності, проведена диференціація понять «професійні схильності» та «професійні інтереси», а також проаналізовані чинники розвитку професійної схильності та формування професійної компетентності фахівців із соціальної роботи.*

**Ключові слова:** професійна схильність, професійні інтереси, схильність до фаху «Соціальна робота», старший шкільний вік.

*The article examines the peculiarities of high school pupils' inclination to the specialty «Social Work», in particular, a theoretical analysis of the concept of inclination to activity is conducted, the differentiation of the concepts of «professional inclinations» and «professional interests» is conducted. The factors of the development of professional inclination and the formation of professional competence of specialists in social work are analyzed.*

**Key words:** professional inclination, professional interests, inclination to the specialty «Social work», high school age.

**Постановка проблеми.** Вибір шкільною молоддю певної професії є складним процесом розвитку схильності до неї, оскільки вимагає орієнтування у вимогах професійної діяльності та адекватної оцінки власних особистісних якостей, які б забезпечили їх досконалу реалізацію. Отже, проблема підготовки майбутніх соціальних працівників уже у старшому шкільному віці сьогодні є важливою та актуальною і вимагає різнопланових досліджень.

**Аналіз останніх досліджень.** У теоретичних розробках проблему професійного самовизначення та розвитку професійних схильностей часто пов'язують з різними аспектами розвитку особистості. Так, Т. Афанасьєва, І. Кон пов'язують самовизначення з проблемами розвитку особистості та її самосвідомості; Л. Кочан, А. Мудрик, Д. Фельдштейн — із проблемою соціальної зрілості і визначення життєвої позиції; В. Сафрін, П. Соболев — з питаннями самореалізації особистості. Р. Бернс, Л. Божович, А. Кухарчук

пов'язують самовизначення зі специфікою юнацького віку, із процесами соціалізації і вибору професії.

У наукових дослідженнях І.В.Дубровіної, Б.С. Круглова, Л.О. Тодоріва, Н.М. Толстих, Є.Г. Головахи, І.О. Мартинюка, Л.В. Сохана, В.О. Ядова та інших відтворюється певна спрямованість вивчення особистостей прояву професійних інтересів у старшокласників, їх види, механізми та чинники.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми професійного самовизначення та прояву професійних схильностей особистості свідчить про те, що у дослідженнях акцент переважно ставиться на необхідності вивчення ролі суб'єкта у цьому процесі. Викликає великий інтерес у практичних та шкільних психологів також проблема профорієнтаційної роботи із підлітками та старшокласниками, її методи та форми, різноманітні методики дослідження особливостей професійного самовизначення та особливостей схильності до певної професійної діяльності, зокрема, до фаху «Соціальна робота».

У зв'язку з цим **мета дослідження** — розглянути особливості схильності до фаху «Соціальна робота» у старшокласників.

**Виклад основного матеріалу.** У психології поняття схильності до діяльності розглядалося досить глибоко та всебічно. Так, О. Орлов розглядає її як предметно-функціональну потребу особистості у виконанні діяльності та її постійному вдосконаленні. Її особливістю, за думкою автора, є те, що людину спонукає до дії не лише результативність виконуваної роботи, але і її змістовно-процесуальна сторона (наприклад, задоволення від самої діяльності), що посилює внутрішню мотивацію. Серед основних передумов розвитку схильності до конкретної діяльності він вирізняв [5]:

- загальний рівень розвитку мотиваційної сфери особистості, який становить так звану особистісну готовність до діяльності,
- загальне ставлення до певного виду діяльності,
- самі умови діяльності, які сприяють розвитку схильності до неї.

Специфічні характеристики схильності як мотиву поведінки вирізняє Є. Ільїн. Основною серед них він вважає відповідність цього спонукання змісту діяльності на основі глибокого ознайомлення з її суттєвими характеристиками. При цьому діяльність, відповідна схильності, завжди є особистісно значущою і сприяє формуванню спрямованості особистості. Окрім цього, схильність сприяє породженню стійкого інтересу до діяльності, що забезпечує постійний саморозвиток в обраному напрямку. Автор зазначає також, що супутником схильності зазвичай є здібності до цієї ж діяльності. У комплексі ці ознаки значною мірою дозволяють характеризувати професійне покликання особистості [3, с. 160-161].

Професійні схильності полягають у поєднанні професійних інтересів з усвідомленням власних здібностей і можливостей. Але це утворення не передбачає практичних спроб у діяльності. Схильність — будь-яке позитивне, внутрішньо вмотивоване ставлення до якого-небудь заняття. Психологічну основу схильностей складає стійка потреба особистості в певній діяльності, коли привабливими стають не лише досягнуті результати, а й сам процес діяльності. Розвинута схильність характеризується довготривалим прагненням

до діяльності і творчим ставленням до її зміни, розвитку, до постійного накопичення знань і вдосконалення вмінь та навичок, які відповідають даній діяльності. Таку схильність ще називають покликанням [2].

Покликання фахівця із соціальної роботи полягає у підтримці сприятливого соціального клімату у міжособистісному, міжгруповому та внутрішньосоціальному середовищі, надання допомоги як сім'ї, так і неформальному молодіжному угрупованню. Діяльність соціального працівника спрямована на формування позитивних ціннісних орієнтацій молоді, розкриття особистісного потенціалу здобувачів освіти як осіб суспільних, здатних до пізнання та соціальної активності. Призначення соціального працівника — цілеспрямовано впливати не лише на фізичний розвиток учня, а також і на його духовну та інтелектуальну сферу, виховуючи у молоді соціальну лабільність та вміння успішно адаптуватися до змінних умов суспільства [1].

Варто зауважити, що на розвиток схильності до професії соціального працівника впливає і мотиваційно-особистісна сфера майбутнього фахівця, його професійна спрямованість, яку визначають мотиви, цілі та самосвідомість, що передбачає прагнення до оволодіння професією, досягнення фахової майстерності та отримання певного соціального статусу у подальшому.

У майбутніх соціальних працівників у процесі професійного навчання та підвищення фахового рівня формується не лише професійна спрямованість та компетентність, а й розвивається професійна самосвідомість як система уявлень про себе як професіонала, усвідомлення соціальним працівником моделі своєї професії, самооцінка окремих сторін своєї діяльності; визначаються власні перспективи, розвивається позитивна «Я»-концепція [7].

Важливими чинниками розвитку професійної схильності та формування професійної компетентності фахівців із соціальної роботи є прагнення до самореалізації, самовдосконалення через професійну діяльність, високі особистісні та професійні стандарти, високий рівень професійного сприйняття і мислення, професійної компетентності та особистісної спрямованості [6].

Крім того, важливим суб'єктивним фактором у розвитку схильності до фаху соціального працівника та подальшого становлення професійної компетентності є особистісна спрямованість фахівця. Сюди належать його переконання у необхідності надання соціальних послуг, бажання займатися педагогічною діяльністю, інтерес у дотриманні та захисту прав дітей, усвідомлення необхідності розвитку власних здібностей тощо [2].

Як зазначається у сучасній психолого-педагогічній літературі, традиційними засобами розвитку схильності до певної професії, у тому числі і схильності до фаху «Соціальна робота», є лекції та бесіди, які пояснюють зміст професійних функцій та особливостей їх реалізації у подальшій діяльності. Беручи до уваги структуру схильності до фаху «Соціальна робота», доцільними можуть бути також заходи, спрямовані на інформування молоді про спеціальні здібності, необхідні для успішної роботи соціального працівника, про особливості його професіоналізації протягом життєвого шляху тощо [4].

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Отже, професійне самовизначення та подальше професійне навчання стають першоосною для розвитку професійної компетентності майбутнього соціального працівника. Схильність до фаху «Соціальна робота» є складним мотиваційним утворенням, яке є джерелом активності особистості саме у контексті безпосереднього виконання її професійної діяльності на основі стійкого інтересу та реалізації педагогічних здібностей.

Перспективами подальших досліджень у контексті обраної проблематики є розробка профорієнтаційного тренінгу для тих старшокласників, які мають нестійкі професійні інтереси та не можуть співвіднести власні схильності із майбутньою сферою діяльності.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Абрамович Т.В. Развитие профессиональной компетентности социального педагога в системе послыдипломной освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2018. 310 с.
2. Вульф В.М., Хозе С.А., Иванов В.К. Кем и каким быть? *Воспитание школьников*. 1991. № 5. С. 28-31.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 512 с.
4. Калюжна Ю.І. Самооцінковий аспект розвитку схильності до педагогічної діяльності у шкільної молоді. *Психологія і особистість*. 2017. № 2(12). С. 93-101.
5. Орлов А.Б. Склонность и профессия. Москва: Знание, 1981. 96 с.
6. Психология человека от рождения до смерти. Психологический атлас человека / под ред. А. А. Реана. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. С. 465-473.
7. Спіріна Т.В. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2009. 260 с.

**УДК 378:37.033**

#### **ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**Лебедик Леся,**

доктор педагогічних наук, доцент,  
Полтавський національний педагогічний  
університет імені В. Г. Короленка

*У статті розглядаються проблеми формування екологічної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи на основі компетентнісного підходу. Подано формулювання мети і засобів формування екологічної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи. Визначено мету їхньої підготовки з екології як формування шанобливого і свідомого ставлення до природи, до різних форм життя.*

**Ключові слова:** екологічна компетентність, компетентнісний підхід, майбутній фахівець соціальної роботи, формування.